

106.

reference Tomas S. Butkus, "The City as an Event. The Changing Conception and the Cultural Function of the City". "The Perspective of Cultural Identity in the Development of the City", which took place at VGTU, Vilnius on 21 November 2005.

biography Tomas S. Butkus. (Klaipėda, 1975) is an independent publisher and editor-in-chief of *vario burnos* (workshop of concepts www.varioburnos.com), established in 1992. He received his Master's degree in the field of urban design from VGTU in 1999 and since 2004 has been a doctoral student at VGTU's Urban Design Department.

media The present text comes from a conference given at VGTU in November 2005. VGTU opened as a technical high school in 1956 with departments of construction, electrical engineering and applied mechanics. The Faculty of Architecture began in 1971. Today the university brings together 8 faculties, 10 research institutes and 19 laboratories. In parallel with its research programmes and international meetings, VGTU organises series of conferences in fields covered by its departments, including the city and architecture.

contact www.vgtu.lt/english

Miestas, Kaip įvykis

Miesto koncepcijos kaita ir kultūrinė miesto funkcija

Tiek ankstesniais istoriniais laikotarpiais, tiek "kultūros posūkio" epochoje vyrauja įsitikinimas, kad perėjimas iš vienos miesto kultūros raidos stadijos į kitą, sutampa su tam tikrais istoriniais įvykiais. Postmoderniosios kultūros atskaitos tašku britų architektas Richardas Rogersas laiko kosminio palydovo paleidimą 1957 m.¹, Charlesas Jencksas — 1972 m. liepos 15 d. gyvenamųjų namų demontavimą San Lujisas², Neilas Spilleris įvardina eilę skaitmeninės eros manifestų, tarp jų Williamo S. Burroughso romaną "Nuogi pusryčiai" ("Naked Lunch", 1959)³. Galima būtų suminėti dar eilę pavyzdžių, kurie, mano manymu, geriau charakterizuotų patį kultūros posūkio laikotarpį, jo idėjų ir požiūrių įvairovę, nei galėtų konkuruoti su miestų sociologo Manuelio Castellso informacijos amžiaus studija⁴. Savo tritomyje veikale Castellsas pateikia Gamtos ir Kultūros sąveikos pakopų koncepciją, atspindinčią dinamiškiausių amžių žmonijos istorijoje procesus. Neatsitiktinai postmodernizmo ir transnacionalinio kapitalizmo laikotarpiu pagrindiniu objektu tampa *kultūra*. Vytautas Rubavičius, vienas sėkmingiausiai postmoderniąją kultūrą reflektuojančiųjų Lietuvos mokslininkų, remdamasis Frederiko Jamesono vėlyvojo kapitalizmo kultūros logika (kuria persismelkia ir "kultūros posūkio" koncepcija, minima ir šiame straipsnyje), rašo: "vėlyvojo kapitalizmo logika, skverbdamasi į kultūros sritį, sunaikino santykinį jos savarankiškumą, kuris kaip tik ir leido būti jai praktinio pasaulio atspindžiu, teikiančiu pasaulio

1. Rogers, Richard, "Cities for a small planet", Faber and Faber, London, 1997, p. 3.

2. Jencks, Charles, "The language of post-modern architecture", Academy Editions, London 1979, p. 131.

3. Spiller, Neil (Edited by), "Cyber Reader. Critical writings for the digital era", Phaidon, London, 2002, pp. 9–16.

4. Castells, Manuel, "The Information Age: Economy, Society and Culture". (vol. I: "The Rise of the Network Society"; vol. II: "The Power of Identity" and vol. III: "End of Millennium"), Blackwell Publishing, Oxford, 1996, 1997, 1998.

ir žmogaus suvokimo būdus, pasaulėvaizdžius, nustatančius tam tikrus pasaulio santvarkos kritikavimo režimus. Tuo santykinu savarankiškumu buvo paremtos visos kultūrų teorijos, ypač tos, kurios teigė romantikų įtvirtintą „aukštosios kultūros“ idealą. Kultūros savarankiškumo sunaikinimas yra paradoksalus dalykas: esmė ta, kad kultūra ne tik kad nebuvo sunaikinta, bet nepaprastai energingai ėmė skverbtis į visas gyvenimo sritis (...) ⁵. Šita ilga citata atskleidžia ypatingą kultūros morfologiją, jos atsinaujinimo ir kaitos programas. Antra vertus, minėto paradokso šviesoje aiškesni tampa ir miesto koncepcijos kaitos taškai. Nuo polio iki įtinklinto miesto *terra urbanus*, kaip visaapimanti žmonijos patirties erdvė, patyrė eilę transformacijų. Visgi iš gynybinių pylimų persikėlusį į interneto platybes, ji nenustojo būti mažiau reali konkrečiame laike ir vietoje, būti lengviau suvokiama ir svarbi kaip tinklaveikos bendruomenių gyvenamoji, darbo ir poilsio zona. Dar daugiau, kultūros posūkio sudėtingumai išryškino kitus miesto bruožus ir tendencijas.

Viena iš tokių tendencijų — miesto decentralizacija. Jei ilgą laiką vakarietiškos kultūros miestuose buvo ryškios monocentrinės ir policentrinės tendencijos, tai kultūros posūkio laikotarpiu išryškėjo tam tikri decentralizacijos poslinkiai. Tai nereiškia, kad istorinis centras prarado centro funkcijas ar jas perėmė modernizmo epochoje įsivyravę naujųjų miesto rajonų centrai, greičiau šis procesas aiškintinas kaip neišvengiama miesto raidos sąlyga, kurios atsiradimą įtakojo naujų plėtros galimybių veiksniai — nekilnojamojo turto politika, infrastruktūros strategija, kultūros paveldo suvaržymai. Tačiau yra ir kitas, labiau socialinis aspektas, kuris susijęs su anksčiau įvardintu kultūros paradoksu. Šiuolaikinės atopinės bendruomenės mieliau renkasi naujas vietas, nei istorines ir jas paskui vėl lengvai keičia; jos kuria identitetus, nukreiptus į naujai besiformuojančius kultūros segmentus, nei sieja save su jau egzistuojančiais kolektyvinės patirties modeliais ar tradicinėmis kolektyvinės atminties formomis ⁶. Šis reiškinys gali paaiškinti, kodėl miestas nebėra tai, kuo jis buvo vadinamas anksčiau: atskiriems miesto centrams įgijus atitinkamą

5. Rubavičius Vytautas, „Post-modernusis diskursas: filosofine hermeneutika, dekonstrukcija, menas“, KFMI (Kultūros, filosofijos ir meno institutas), Vilnius, 2003, p. 204.

6. Werber, N., „Centras Kaip Forma“, Traukos centras. 8-oji Baltijos tarptautinio meno trienalės (katalogas), ŠMC, Vilnius: 2002, pp. 105–106.

traukos galią, istorinis senamiestis liko tik kaip fiksuotos miesto atskaitos simbolis, nebeturintis didesnės įtakos miesto plėtrai, o miestas tapo labiau suvokiamas ne kaip forma, bet kaip procesas. Būtent kultūros skverbimasis į visas gyvenimo sritis neišvengiamai sukūrė miesto, kaip pulsuojančios decentralizuotų darinių koncentracijos, įspūdį. Šią tendenciją galima būtų įvardinti kaip srautinių darinių visumą ir nagrinėti kaip naują miesto charakteristiką.

Be abejonės, miesto koncepcijos kaita susijusi su informacijos visuomene. Miesto, kaip kultūros įvykio fenomeno, gimimą tiksliai apibūdina rumunų kilmės vokiečių architektas Günteris Zampas Kelpas: „XXI amžiaus pradžioje mes vėl tampame nomadais, tačiau vidine prasme. Neturėdami būtinybės persikelti, patiriame projektuotą pasaulį, kuris slenka pro mus. Neišvengiamai pakitęs mūsų suvokimo pojūtis turės poveikį architektūrai. Atsisveikinimas su mechanizuotu pasauliu, apie kurį dažnai diskutuojama, reiškia ir atsisveikinimą su aiškiais ir apibrėžtais kontekstais. (...) Pasikeitė santykis tarp erdvės ir visuomenės. Tad pakito ir pastatų, miestų ir kraštovaizdžių prasmė tiek visuomenėje, tiek ir mūsų suvokime. (...) Architektūra nustojo būti monumentalistika, padedanti mums susiorientuoti. Ji tapo dalimi su laiku susijusių scenarijų, susidedančių iš fizinių ir virtualių veiksnių. Fizinis monumentas tapo nebesvarbus, jį pakeičia televizijos reportažas. Jei erdvė ir architektūra sieks išlaikyti savo vietą visuomenėje, joms teks įgyti įvykio bruožų. Erdvė taps įvykių ir akcijų vieta, o architektūra ir jos paviršius tokioms laikinoms scenoms suteiks foną” ^{7,8}. Pratešiant architekto mintį galima būtų teigti, kad ir miestai, siekdami išlaikyti savo įtaką geopolitiniame miestų kultūros tinkle, likti aktyviomis informacijos visuomenės saugyklomis ir generatoriais, turėtų tapti tuo, ką mes šiandien įvardiname įvykiu (event). Ir, remiantis Manuelio Castellso srautų erdvės teorija, galima būtų teigti, kad miestų erdvės išplėtimas vyksta ne naikinant, bet greičiau tradicines vietų erdves absorbuojant srautų erdvėmis, kurios yra ne kas kita, kaip visuminės žmogaus veiklos ir nenutrūkstamo technologijų vystymosi laikas.

7. Pašnekovas Günter Zamp Kelp, Išskirtinis interviu (tarpininkaujant Sauliui Valiui paruošė Almantas Samalavičius) in *Archiforma*, 2002–2003, pp. 112–113.

8. Schmiedeknecht, Torsten, „Zamp Kelp: expanding space“, John Wiley & Sons, London, 2000, pp. 116–125.

Būtent technologijos aktyvina visą kultūros lauką, kuriame *medija yra pranešimas* arba *miestas yra įvykis*. Kiekviena technologija, pasak M. Frischo, “yra sugebėjimas taip sutvarkyti pasaulį, kad mums nereikėtų jo patirti”. Miesto, kaip medijos arba komunikacijos ir informavimo technologijos, koncepcija svarbi aiškinantis procesus, vykstančius viešojoje postmodernaus miesto erdvėje. Beribiai reklamos plotai fasaduose, standai pėsčiųjų arterijose, galų gale susisiekimo priemonės, kaip kinetinės *public relation* mašinos, šiuolaikinį miestą verčia suvokti kaip atraktyvią erdvę, per ženklines sistemas sujungtą į posturbanistines tektonines konfiguracijas. Šiems dariniams nebereikalinga išbaigta visuminė urbanistinė struktūra, jie patys yra baigtiniai urbanistinio karkaso elementai, tiesa — srautiniai. Bet komunikacija negali išsiversti be infrastruktūros. Taip mieste pagrindinį vaidmenį ima vaidinti gatvės, keliai, koridoriai. O greitkeliai miestus ima jungti į konurbacijas, aglomeracijas, megamiestą, “globalinį kaimą”. Daugiau nei prieš 40 metų M. McLughanas rašė: “Atsiradus greitkeliams, kelias virto siena tarp žmogaus ir kaimo. Kitame etape greitkelis tapo miestu, nenutrūkstamai besitęsiančiu per visą žemyną. Jis išardė visų ankstesnių miestų sienas, pavertė miestus netvarkingai besidriekiančia mase, kuri šiandien gyventojams kelia neviltį”⁹. Urbanistams neviltį kelia suvokimas, kad miestų organiško vystymosi proceso nebeįmanoma atkurti, pasitelkus mokslinę analizę ir meninius interpretacijos principus jį galima tik stabilizuoti. Šis suvokimas pagrįstas stebėjimais: urbanistinės struktūros vystymasis grynai fiziniame lygmenyje vyksta dviem kryptim — užstatymo ir infrastruktūros, kuri jau yra ir elektroninė; dinamiški automobilizacijos procesai veikia ir neretai nulemia palyginti stabilų užstatymo faktorių, kuris jau nebūtinai sutampa su konkrečia vieta. Galima būtų kelti miesto kaip medijos hipotezę, nes miestas veikia panašiai kaip bet kuri kita mums žinoma masinė informavimo priemonė, derinanti jau esančią savo formą su nauju turiniu — informaciniai koridoriai skirti ne tik keleivių pervežimui, bet ir naujos formos kultūrinei informacijai perduoti; užstatymas, kaip vieta, kurioje praleidžiame didesniąją savo dienos ar nakties dalį, skirtas ne tik konkrečioms socialaus individo funkcijoms atlikti (darbui, pirkimui, miegui), bet ir informacijos srautų

9. McLughanas, Marshallas, “Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai”, Baltos lankos, Vilnius 2003, p. 104.

(kurie visų pirma yra kultūriniai, nes mes juos renkamės, arba jie mus renkasi pagal atatinamą kultūrinį kodą) apdorojimui, panaudojimui bei nukreipimui.

Tiek miesto “įvykiškumo”, tiek jo, kaip medijos, t.y. bet kokios techninės socialinio sektoriaus raiškos formos (ypač komunikacijos ir informavimo), potencialas, yra naujos, perspektyvinės urbanistinės struktūros vystymosi gairės. Kultūrinei miesto funkcijai, kaip vietai, objekto ir reiškinio kompleksui, perimant vis daugiau kitų tradicinių miesto funkcijų galių (be abejo, patiriant ir dideles jų įtakas), jos svarba urbanistinės struktūros plėtrai, kaip rodo kai kurių užsienio šalių pavyzdžiai, tik didės¹⁰. Taip pat jau pastebėta, kad decentralizacijos procesai, vykstantys viešojoje miesto erdvėje, visai urbanistinei struktūrai suteikia naujas prasmes ir matmenis, tokias kaip *įvykis* ir *medija*. Ši problematika yra informacijos amžiaus kūdikis ir neatskiriama nuo fundamentalių socialinių pokyčių, vykstančių srautų erdvėje, neaplenkiančioje ir šiandieninių Lietuvos miestų.

10. Butkus, Tomas S., “Kultūrinė miesto funkcija. Metodologinės prielaidos ir koncepcijos kontūrai”, Urbanistika ir architektūra, Technika, Vilnius, 2005, t.29, nr. 2, pp. 63–69.

Event A, "Time Machine", movement for the restitution of the cinema "Lietuva" to the public. ©Tomas S. Butkus

Event B, "Time Machine", movement for the restitution of the cinema "Lietuva" to the public. ©Tomas S. Butkus

The City as an Event

The Changing Conception and the Cultural Function of the City

As in earlier historical periods and in the period of "cultural turn", there is a dominant belief that the progression from one phase of the cultural development of the city to another coincides with certain historical events. The British architect Richard Rogers holds the launch of the first satellite in 1957¹ to be the data-line for post-modern culture. Charles Jencks thinks it was the dismantlement of residential dwellings in San Luis on 15 July 1972². Neil Spiller nominates a range of digital era manifestos, among them William S. Burroughs' novel "Naked Lunch" (1959).³

It would be possible to mention several more examples which, in my opinion, would do better to characterise the period of "cultural change" itself, its ideas and its variety of views, rather than to compete with urban sociologist Manuel Castells' information age study⁴. In his three-volume study, Castells puts forward his conception of the stages of interaction between Nature and Culture, reflecting the processes of the most dynamic centuries of human history. It is not by accident that this culture becomes the basic object of the period of transnational capitalism.

Vytautas Rubavičius is one of the Lithuanian scholars who has been most successful in reflecting on post-modern culture. Using the logic of Frederick Jameson's late capitalism (which also wafts through the "cultural turn" concept mentioned in this article) he writes: "The logic of late capitalism, infiltrating into the cultural sphere,

1. Rogers, Richard, "Cities for a small planet", Faber and Faber, London, 1997, p. 3.

2. Jencks, Charles, "The language of post-modern architecture", Academy Editions, London 1979, p. 131.

3. Spiller, Neil (Edited by), "Cyber Reader. Critical writings for the digital era", Phaidon, London, 2002, pp. 9-16.

4. Castells, Manuel, "The Information Age: Economy, Society and Culture". (vol. I: "The Rise of the Network Society"; vol. II: "The Power of Identity" and vol. III: "End of Millennium"), Blackwell Publishing, Oxford, 1996, 1997, 1998.

destroyed its relative independence, which was precisely what had let it be a practical reflection of the world, delivering ways of conceiving the world and humanity, ways of looking at the world, and establishing certain criteria for criticising the way in which the world is organised. All theories of culture had been based on this relative independence, especially those which proclaimed the romantics' much sung ideal of 'high culture'. The destruction of cultural independence is a paradoxical thing: its essence is that not only was culture not destroyed, but it even began to infiltrate into all fields of life with extraordinary vigour... "5

This long quote reveals the particular morphology of culture, its renewal and programmes of change. Then again, in the light of the above-mentioned paradox, the points of change of the urban concept become clearer. From the *polis* (city-state) to the grid-pattern city, *terra urbana* — the all-encompassing space of human experience — has undergone a series of transformations. Despite the evolution from defence bulwarks to the endless plains of the Internet, it has not ceased to be less real in concrete time and space, nor to be more conceivable and important as the living, work and leisure zone of the information society. What's more, the complexities of cultural change have brought into relief the features and tendencies of the city.

One such tendency is urban decentralisation. Whereas for a long time clear monocentric and polycentric tendencies were present in cities of Western culture, certain decentralising shifts became clear in the cultural change period. That does not mean that the historical centre has lost its central functions or that these have been taken over by the city's new regional centres. Instead, this process can be explained as an inevitable stage of urban development, the characteristics of which were influenced by new development opportunity factors — real estate policy, infrastructure strategy and cultural heritage restrictions.

However, there is one more social aspect connected with the cultural paradox mentioned earlier. Today's societies without a sense of "place" gladly choose new places other than the historic ones and then readily change them. They forge identities directed at newly forming

5. Rubavičius Vytautas, "Post-modern discourse: philosophical hermeneutics, deconstruction, art", KFMI (Culture, Philosophy and Art Institute), Vilnius, 2003, p. 204.

cultural segments rather than tie themselves to already existing models of collective experience or traditional forms of collective memory⁶. This phenomenon may explain why the city is no longer what it used to be called earlier. As the separate urban centres gained a certain force of attraction, the historical "old town" remained only as a fixed urban reference point, no longer having any major influence on the development of the city; and the city has been henceforth able to be conceived not so much as a form, but as a process. It was precisely the infiltration of culture into all spheres of life that inevitably created the impression of the city as a concentration of pulsing decentralised formations. This tendency could be called the aggregate of formative streams and studied as a new characteristic of the city.

Undoubtedly, the changing concept of the city is linked to the information society. The birth of the city as a cultural phenomenon was nicely described by a German architect of Romanian origin, Günter Zamp Kelp: "At the beginning of the twenty-first century, we are again becoming nomads, but internally. Without any need to move, we perceive a projected world that slides by us. Our inevitably changed sense of conception will have an effect on architecture. Our farewell to the mechanised world, so amply discussed, also means a farewell to clear and defined contexts. (...) The relationship between space and society has changed. So has the meaning of buildings, cities and landscapes — not just in society but also in our understanding. (...) Architecture has given up being monumental, helping us to regain our bearings. It has become part of time-related scenarios, composed of physical and virtual factors. The physical monument has become less important, it has been replaced by the television report. If space and architecture seek to maintain their place in our society, they will have to take on the aspect of events. Space will become the place of events and actions; architecture and its interface will provide the backdrop for such transient scenes"^{7, 8}.

6. Werber, N., "Centre as a form", Centre of Attraction. 8th Baltic Triennial of International Art (catalogue), ŠMC, Vilnius: 2002, pp.105–106.

7. Interview with: Günter Zamp Kelp. Special interview (with the participation of Saulius Valius, prepared by Almantas Samalavičius) in *Archiforma*, 2002–2003. pp. 112–113.

8. Schmiedeknecht, Torsten, "Zamp Kelp: expanding space", John Wiley & Sons, London, 2000, pp. 116–125.

To continue the architect's ideas, it could also be said that, if cities wish to retain their influence in the geopolitical network of urban culture and to remain active repositories and generators of the information society, they must become that which today we call an event. And, using Manuel Castells' "space of flow" theory, it could be said that the expansion of urban space does not take place by destroying, but rather by absorbing, the traditional spaces of places into "space of flow", which are nothing other than the timeline of total human activity and unceasing technological development.

It is precisely technology that activates the whole cultural field in which the medium is the message or the city is an event. Every technology, according to Max Frisch, "is an attempt to arrange the world in such a way that we would not have to experience it". The concept of the city, like that of the media or communication and information technology, is important for examining the processes which are taking place in the public space of the post-modern city. Endless expanses of advertising on façades, vendors' stands on pedestrian malls, even public transport vehicles being used as kinetic public relations machines, all push us into conceiving the city of today as an attractive space connected to post-urban tectonic configurations by signalling systems. For these features, a completed totalistic urban structure is no longer necessary; they are themselves the finite elements of the urban carcass, and indeed "made of flow/flowed".

But communication cannot get by without infrastructure; hence the central role of streets, roads and corridors. And superhighways start to connect cities into conurbations, agglomerations, into a mega-city, a "global village". More than 40 years ago, Marshall McLuhan wrote:

"With the advent of superhighways, the road became a wall between man and the country. Then came the stage of a highway as a city, stretching continuously across the continent. It dissolved all earlier city limits and turned cities into the untidy sprawling mass that depresses its population today"⁹.

Town planners are depressed at the thought that it is not feasible to recreate the organic developmental process of cities; with the help of scientific analysis and the principles of artistic interpretation, all they

9. McLuhanas, Marshallas, "Understanding Media. The extensions of man", Baltos lankos, Vilnius 2003, p. 104.

can do is stabilise it. This perception is based on observation. On a purely physical level, the development of urban structures takes place in two directions — build-up and infrastructure. The latter can now be electronic; the processes of automobilisation are at work and often they see to it that there is a relatively stable build-up factor, which does not necessarily correspond to a concrete place. It would be possible to raise the hypothesis of the city as a medium, as the city works in a similar way to any other familiar mass information medium, in that it adjusts its existing form to the new content. Information corridors are designed, not just for the transit of passengers, but also for the transmission of new forms of cultural information. The built-up area, as a place where we spend the greater portion of each day or night, is designed not just for the performance of specific social and individual functions (work, shopping, sleep) but also for the processing, utilisation and passing on of information flows (which are above all cultural, as we choose them, or they choose us, according to the appropriate cultural code).

The event and media potential of the city (i.e. any technical form of expression of the social sector, especially communication and information) are new, forward-looking urban structure development guidelines. As the cultural function of the city as a place, object and expression complex takes over, even more, other traditional urban functions (undoubtedly feeling their significant influence), its importance for the development of urban structures will increase, as seen in several examples from other countries¹⁰. It has already been observed that the processes of decentralisation which are taking place in the public urban space, add new meanings and dimensions to the whole urban structure, such as event and medium. These issues are the offspring of the information age and are inseparable from fundamental social changes which are taking place in the "space of flow", including in today's Lithuanian cities.

10. Butkus, Tomas S., "The Cultural function of the city: The methodological assumptions and outlines of the conception", Town Planning and Architecture, Technika, Vilnius, 2005, vol.29, nr. 2, pp. 63–69.